

**АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ БАНКІВ-УЧАСНИКІВ
ФІНАНСОВИХ КОНГЛОМЕРАТІВ**

У статті досліджено особливості формування структури капіталу банками, що входять до складу фінансових конгломератів.

Ключові слова: структура капіталу, банки, фінансові конгломерати.

Процеси фінансової конвергенції і утворення нових інституційних форм фінансових об'єднань мають значний вплив на різні сфери міжнародного і національного господарств. Цим пояснюється зростання інтересу науковців до ролі потужних транснаціональних корпорацій, що функціонують на світовому фінансовому ринку, – фінансових конгломератів. Особливості виникнення і розвитку цих інтегрованих фінансових посередників викликали значний інтерес у зарубіжних фахівців Л. Ван ден Берге, Л. Лейвена, Р. Левіна, К. Нойманна, Й. Шібера. Чимало досліджень у зазначеній сфері з'явилося і у вітчизняній науці. Різні аспекти проблеми функціонування фінансових конгломератів висвітлюються в наукових працях А. М. Єрмошенко, В. В. Корнеєва, В. М. Кременя, І. О. Школьник та інших.

Попри актуалізацію проблем функціонування і розвитку фінансових конгломератів, частина питань залишається поза межами належної уваги науковців. Зокрема процес формування структури капіталу фінансових конгломератів, особливо у банківському секторі, висвітлюється недостатньо.

Потреба у дослідженні особливостей формування капіталу банками, що входять до складу фінансових конгломератів, обумовлюється щонайменше двома причинами: по-перше, банки є лідерами фінансової інтеграції і фінансової конвергенції; по-друге, банківський капітал становить невід'ємний компонент ринкової системи господарювання, у якій капітальні ресурси кредитних організацій підпорядковані ендогенним законам його розвитку, саме на банківський капітал припадає значне навантаження із забезпечення сталого економічного зростання. З огляду на це, метою статті є комплексний аналіз формування структури капіталу банків-учасників фінансових конгломератів і виявлення основних закономірностей та специфічних рис цього процесу.

Стрімкий розвиток сегментів фінансового ринку і економічне зростання у докризовий період перетворили вітчизняний фінансовий ринок у один з найпривабливіших у Східній Європі. Приплив іноземного капіталу у страховий і банківський сектори суттєво активізував інтеграційні процеси у сфері фінансів. Слід зазначити, що на вітчизняний ринок прийшли не лише світові фінансові лідери, а й регіональні інтегровані фінансові посередники, переважно із країн ЄС, до яких, відповідно до Директиви 2002/87/ЄС [1], відносяться фінансові групи, якщо:

- група очолюється інститутом, що підпадає під правила фінансового регулювання;
- частка кожного члена групи у джерелах

фінансування не менше 10 %;

- хоча б один із членів групи є банківською установою і хоча б один із членів групи є страховою компанією.

На сьогодні у банківському секторі України присутні такі фінансові конгломерати як RZB-UNIQA (Австрія); BNP Paribas S.A., Credit Agricole, Societe Generale (Франція); ING (Нідерланди); Intesa Sanpaolo S.P.A., UniCredit S.P.A. (Італія); Citigroup (США); SEB (Швеція); FIBA Group (Туреччина) [2, с. 34; 3, с. 24 - 29]. За станом на 01.07.2012 р. частка банків-учасників фінансових конгломератів у активах системи банків становила більше 13%, а власного капіталу – 12%. Тільки на ПАТ «РФБ АВАЛЬ» (RZB-UNIQA), ПАТ «Укрсоцбанк –UniCredit Bank» (UniCredit Group S.P.A.) і ПАТ «Укрсиббанк» (BNP Paribas S.A.) припадає 10,5% активів і 9,42 % власного капіталу (табл. 1).

Можна зробити висновок про те, що найбільшу роль у банківській системі відіграють саме ці три фінансові установи з усіх банків, що входять до фінансових конгломератів. Разом з цим, слід зазначити, що ці показники є важливими з точки зору вітчизняної банківської системи, але мають досить малий вплив на діяльність материнських компаній.

Однією з найбільш серйозних проблем у банківській діяльності останнім часом стало залучення і підтримання достатнього обсягу капіталу. Ключову його роль і необхідність зростання підтвердила світова фінансова криза, – зростання збитків за кредитними портфелями банків призвело до того, що багато з них втратили значну частину власного капіталу, не змогли виконувати вимоги регулятора щодо мінімального розміру та достатності капіталу, фактично виявилися на межі банкрутства. Так перед початком фінансової кризи у 2007 р. лише 33,3% банків мали фактичну капіталізацію близьку до оптимальної, а у 2009р. – 15,94% [5, с. 128; 6, с. 168].

Аналіз структури банківського капіталу станом на 01.01.2012 р. дозволив дійти висновку, що найбільший вплив на фактичну капіталізацію банків справляють перспективи зростання, розмір банку, мінливість прибутку (ризик) і рівень капіталізації у попередній період:

$$\hat{Y}_t = 0,277 \pm_{(0,0785)} - 0,0625X_{1t} \pm_{(0,0072)} - 0,0108Ln(X_{3t}) \pm_{(0,005)} + 2,07E - 05X_{5t} \pm_{(6,25E-06)} + 0,782\Delta Y_{t-1} \pm_{(0,0461)} \quad (1)$$

$$, \quad (R^2 = 0,7634)$$

де Y_t – коефіцієнт концентрації власного капіталу;

X_{1t} – перспективи зростання банку;
 X_{3t} – розмір банку;
 X_{5t} – ризик діяльності банківської установи;

Y_{t-1} – капіталізація банку у попередній період.

Таблиця 1. Активи і власний капітал банків, що контролюються фінансовими конгломератами (за даними НБУ на 01.07.2012 р. [4])

Банк	Фінансовий конгломерат	Активи, тис. грн.	Власний капітал, тис. грн.
«РФБ Аваль»	RZB-UNIQA	47457954	6377993
«Укрсоцбанк»	UniCredit Group	39994087	6430464
«Укрсиббанк»	BNP Paribas S.A.	28648395	2614851
«ІНГ банк Україна»	ING	11270952	1827512
«Сітібанк»	Citigroup	5652630	975961
«Правекс банк»	Intesa Sanpaolo S.P.A.	5641697	1055236
«Кредит Європа банк»	FIBA Group	1358371	506814
«СЕБ банк»	SEB	935729	123655
«Профінбанк»	Societe Generale	452563	183438
По системі банків (176 банків)		1104395259	163775906

Найбільш впливові чинники були встановлені шляхом покрокового відбору. Початкова модель складалася з таких змінних, як: X_{1t} – перспективи зростання; X_{2t} – ефективність використання капіталу; X_{3t} – розмір банку; X_{4t} – частка матеріальних активів у сукупних активах; X_{5t} – ризик; X_{6t} – податковий чинник; X_{7t} – виплата дивідендів; X_{8t} – строк існування банку (вік банку); Y_{t-1} – капіталізація банку у попередній період [6, с. 166].

Характер впливу детермінант формування фактичної структури капіталу вказує на існування певної ієрархії у виборі джерел фінансування активів (Pecking order theory). Заслугує на увагу також те, що податковий чинник, що враховується в більшості теоретичних моделей формування структури капіталу господарюючих суб'єктів, не здійснює суттєвого впливу на структуру капіталу банків в Україні. На нашу думку, це зумовлено інституційними умовами оподаткування банківських установ.

Застосування гіпотези часткових пристосувань до моделі (1) дозволило побудувати модель оптимальної капіталізації банків (див. роботи [5-6]):

$$Y_t^* = 1,2715 - 0,2866 X_{1t} - 0,0497 \ln(X_{3t}) + 9,54E - 05, \quad (2)$$

де Y_t^* – оптимальна капіталізація банку.

Через те, що фактичне й оптимальне значення капіталізації банку, як правило, відрізняються, доцільним є розрахунок такого показника, як коефіцієнт оптимальної капіталізації (Кок):

$$K_{OK} = \left(\frac{Y_t}{Y_t^*} \right)^h, \quad (3)$$

де h – параметр, який набуває значення, рівного 1, у випадку, коли оптимальна капіталізація більша або дорівнює фактичній ($Y_t^* \geq Y_t$), і $h = -1$ у протилежному випадку ($Y_t^* < Y_t$).

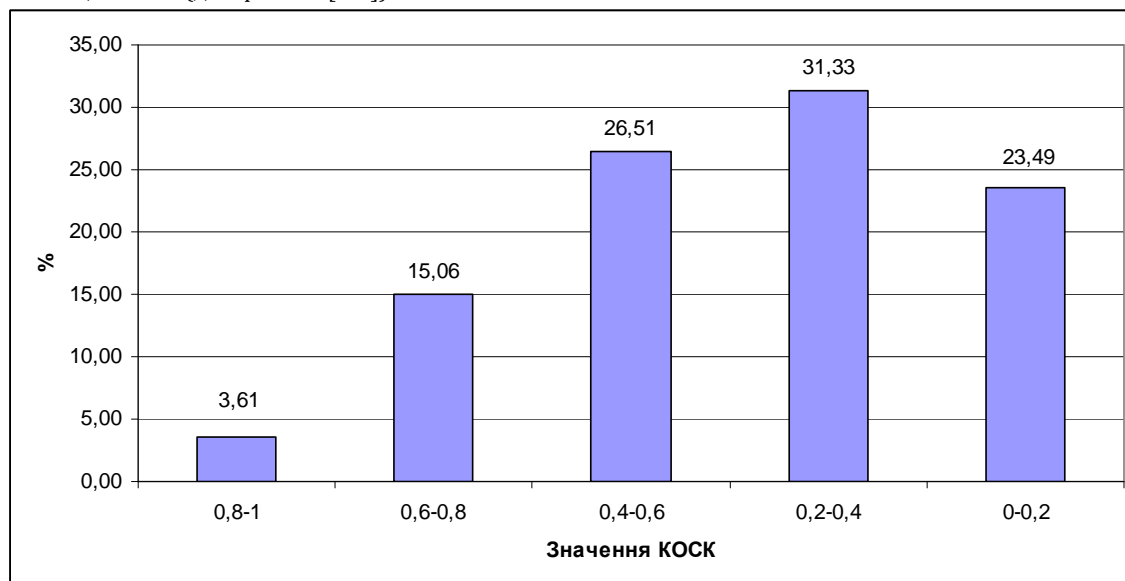

Рис. 1. Гістограма розподілу банків залежно від коефіцієнта оптимальної капіталізації

З рис. 1 видно, що, хоча середнє значення Кок становило 0,6197, тобто у середньому фактична

капіталізація банків на 61,97% відповідає оптимальній, тільки 3,61% банків мають фактичну капіталізацію близьку до оптимальної (Кок знаходиться у інтервалі (0,8;1)).

Примітно, що для більшості банків, які входять до

структури фінансових конгломератів, значення показника оптимальності структури капіталу більше за середнє. 3 банки мають фактичну структуру капіталу близьку до оптимальної – це 50% від всієї кількості таких банків за Кок.

Таблиця 2. Значення коефіцієнта оптимальності структури капіталу для банків-учасників фінансових конгломератів

Банк	Кок	Параметр h
«РФБ Аваль»	0,9731	-1
«Укрсоцбанк»	0,7596	-1
«Укрсиббанк»	0,184	1
«ІНГ банк Україна»	0,9274	-1
«Сітібанк»	0,6314	1
«Правекс банк»	0,8961	1
«Кредит Європа банк»	0,741	-1
«СЕБ банк»	0,628	1
«Профінбанк»	0,5946	-1

Досить високі значення Кок (порівняно із середнім значенням) для банків, що входять до фінансових конгломератів, окрім ПАТ «Укрсиббанк», можна пояснити синергетичним ефектом. Разом з цим, фінансова конвергенція, яка будується на принципі гетерогенності (різномірності за складом і походженням) у функціональних структурах і стратегіях управління, прийнятих у конгломератах, призводить як до потенційного синергетичного ефекту, так і до потенційної сукупності ризиків: ризик дерегулювання; ризик потенційного конфлікту інтересів; крайній ризик; ризик стратегії виходу тощо.

Структура банківського капіталу не тільки обумовлює можливості розширення власної діяльності, а й відбиває інвестиційну поведінку банку (підхід до фінансування активів). Рівень боргового навантаження виступає індикатором агресивності підходу до фінансування активів. З метою дослідження інвестиційної поведінки банків-членів фінансових

конгломератів, нами було здійснено кластерний аналіз структури капіталу банківських установ за чотири останні роки (01.01.2009 – 01.01.2012 рр.). У результаті застосування для кластеризації методу k-середніх і дисперсійного аналізу вдалось виокремити 5 типологічних груп підходів до формування активів залежно від коефіцієнта концентрації власного капіталу – питомої ваги власного капіталу банку у загальному капіталі: агресивна; помірно-агресивна; помірна; помірно-консервативна і консервативна (табл. 3).

Як видно з табл. 3, найчисельнішими виявились банки з агресивним і помірно-агресивними підходами до фінансування активів – 27,5% і 32,5% від загальної кількості досліджуваних банків відповідно. При цьому, із загальної кількості іноземних банків 43,8% характеризується агресивним типом підходу до фінансування активів, а з банків зі 100% іноземного капіталу – 27,8%.

Таблиця 3. Типологізація банків за підходами до фінансування активів *

Типологічна група	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Середня величина адекватності регулятивного капіталу	Частка банків від загальної кількості досліджуваних банків (167), %	Частка банків, що входять до складу фінансових конгломератів, % (9)
Агресивна	0,12 і менше	0,14	27,5	11,1
Помірно-агресивна	0,13ч0,20	0,21	32,3	88,9
Помірна	0,21ч0,31	0,30	17,4	-
Помірно-консервативна	0,32ч0,52	0,57	14,4	-
Консервативна	0,53ч1	0,90	8,4	-

*Побудовано автором за даними [4]

Приблизно однакову чисельність банків мають помірно-консервативні і консервативні групи. З банків-учасників фінансових конгломератів переважна більшість належить до таких, що характеризуються помірно-агресивним підходом до фінансування активів (помірно-агресивною інвестиційною поведінкою) – 88,9% (53% від загальної кількості банків з іноземним капіталом цієї групи – 15 банків). Агресивний підхід до фінансування активів ПАТ «Укрсиббанк», на нашу думку, мав негативний вплив на діяльність банку – протягом останніх років вона була збитковою, а фактичне значення структури капіталу суттєво відзнялося від оптимального, що обумовлено недостатнім обсягом власного капіталу (h=-1).

Якщо в середньому банки агресивної групи за

рахунок власних і прирівняних до власних коштів фінансують близько 14% ризикових активів, то банки консервативної групи – майже 90%.

Банки з іноземним капіталом, у тому числі і банки, що контролюються фінансовими конгломератами, більш агресивні у свої поведінці, ніж у середньому по системі банків. Це пов'язано певним чином із загостренням конкурентної боротьби за ринок, прагненням до підвищення прибутковості діяльності тощо.

Зважаючи на тенденції збільшення частки капіталу міжнародних фінансових конгломератів у банківській системі України, на ризики, які несе із собою цей капітал, пов'язані із його функціонуванням, вважаємо, важливою є роль держави у регулюванні частки такого

виду іноземного капіталу. Політика держави повинна бути адекватною для того, щоб отримувати вигоди і мінімізувати втрати від участі в процесах фінансової інтеграції і конвергенції.

Список літератури

1. Directive 2002/87/EC of the European parliament and of the council of 16 December 2002 // Official Journal of the European Union. – 11.2.2003, L 35.1 – L35.27.
2. Школьник, І. Міжнародні фінансові конгломерати у банківському секторі України [Текст] / І. Школьник // Вісник НБУ. – 2010. – №2. – С. 32 – 35.
3. Кремень, В. М. Особливості діяльності фінансових конгломератів на міжнародному фінансовому ринку [Текст] / Кремень В. М. // Економічний простір. – 2011. – № 56/2. – С. 23 – 32.
4. Дані фінансової звітності банків України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
5. Гурнак, О. В. Визначення оптимальної капіталізації комерційного банку [Текст] / Гурнак О. В., Катранжи Л. Л. // Економічний вісник Донбасу. – 2008. – №1(11). – С. 125-129.
6. Катранжи, Л. Л. Детермінанти формування структури банківського капіталу [Текст] / Л. Л. Катранжи // Економічний простір. – 2011. – № 46. – С. 159 – 170.

РЕЗЮМЕ

Катранжи Леонід

Анализ формирования структуры капитала банков-участников финансовых конгломератов

В статье исследованы особенности формирования структуры капитала банками, входящими в состав финансовых конгломератов.

RESUME

Katranzhy Leonid

Analysis of the capital structure generation among the banks-participants of financial conglomerates

The article examines peculiarities of the capital structure generation of the banks, being the part of the financial conglomerates.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2012 р.